

Saviesa i felicitat

Davant Epicur per passar el temps

Mateu Cabot

Texto originalmente publicado en:

El Mirall (OCB), núm. 75, págs. 66-67, Palma 1995. ISSN: 0214-6657

De bon matí és el millor moment per plantejar-se qüestions serioses, greus, com les que de vegades ens assalten abans de dormir. En aquest moment del dia en que, sota els primers raigs d'un sol mandrós i tebi, la ment encara es lleva de sobre les restes del somni, ella mateixa té la tendència a la divagació, a recórrer els tortuosos camins de l'especulació més enlairada sobre el sòlid terra que poc a poc haurem de recuperar. El ritu per aterrar diàriament pot ser prendre un cafè davant el diari. Vet aquí però que avui se m'ofereix una variant al ritu. Devora els periòdics hi ha llibres, primets i a bon preu. Edicions 62 s'ha sumat a l'operació d'abaratir la cultura i ens ofereix alguns dels seus tres mil títols a 200 pessetes la peça. Just el preu del cafè i l'ensaïmada. No és qüestió de barrejar preu i dignitat, així que alimentem el cos al seu preu i la ment amb la dignitat que li pertoca. El primer llibret és un d'Epicur, el pensador grec que morí tres segles abans que ho fes Jesucrist i que ha tingut el destí de ser dels més vilipendiats al llarg de la història, sovint per paraules que ell mai pronuncià. El llibre es titula *Sobre la felicitat*, i aplega la *Carta a Meneceu* i les *Màximes capitals*. Em sembla almenys curiós que una editorial triï aquest títol per obrir una nova col·lecció. Curios perquè l'autor parla de la felicitat, ja de per si un tema relliscós i que pareix passat de moda per parlar-ne, i ho fa des d'una situació històrica de profunda desorientació: la d'ensorrament de tot un món, el Grec; i perquè demostra viure-ho amb lucidesa i enteresa. Potser sols siguin criteris editorials els que han decidit per aquesta tria, però un no pot deixar de pensar si no hi haurà al darrera una analogia, una percepció de semblança, entre el moment actual i el d'Epicur, fins i tot potser el sentiment de la necessitat d'una resposta semblant.

Assegut al cafè, amb la tassa i l'ensaïmada, el periòdic i el llibret davant, em venen a la memòria aquelles paraules de Lucreci, el més lúcid deixeble romà d'Epicur, que deia: "*És dolç, quan damunt del mar els vents trasbalsen les ones, de contemplar de terra estant els penosos treballs d'altri; no pas perquè sigui un joiós delit que algú pateixi, sinó perquè veure de quins mals tu mateix t'alliberes és dolç*". Cert que a la cruesa de l'afirmació hi afegia: "*Però res de més dolç que ocupar, ben protegits, els temples serens bastits per la ciència dels savis, d'on puguis atalaiar els altres homes, veure'ls errar per tot i cercar vagabunds el camí de la vida. competir en talent, contendre en noblesa, i nit i dia maldar, amb una tasca rellevant, per elevar-se a l'extrema opulència i ensenyorir-se del poder. Oh míseres ments dels homes, oh cors obcecats; En quines tenebres de la vida i en quin grans perills s'escola aquest temps tan escàs!*". Vanes i inútils, ve a dir Lucreci, són les baralles humanes, i d'aquí deriva una convidada a abandonar a la seva sort el món. Sols als enlairats temples de la saviesa hi pot haver consol, fins i tot potser felicitat.

Epicur comença la seva *Carta a Meneceu* dient-li: "*Que ningú pel fet de ser jove, no deixi per mes endavant l'aspiració a la saviesa, i que ningú, pel fet de ser vell, no es cansi d'aspirar a la saviesa (...)* El que cal, sens dubte, és que ens ocupem del que ens fa feliços, perquè, quan ho som, ho tenim tot i, si no ho som, ho hem de fer tot per ser-ho". Aristòtil ja havia escrit que el fi suprem de l'home és la felicitat. Sols falta saber què és la felicitat. Per Epicur era la saviesa, sens dubte. Saviesa i felicitat entren en una relació d'igualtat, d'equivalència, que dura anys i segles. No es diu sols que el coneixement sigui el camí regi cap a la felicitat, sinó que el seu punt d'arribada, la saviesa, és la felicitat per se, la felicitat conquerida.

Però nosaltres som *moderns*. I això vol dir, com a mínim, que algunes de les concepcions més estimades pels antics grecs ens són alienes. Ja hi va haver algú, de bon començament de l'Edat Moderna, que afirmà que la virtut (i el comportar-se d'acord amb la raó n'és una) i la felicitat no tenen perquè coincidir, almenys en aquesta vida. Des de llavors ençà l'estreta relació entre felicitat i coneixement expressada pels grecs és cada cop més qüestionada, de forma que avui la pregunta seria si felicitat i coneixement no es presenten com antagònics, com a contradictoris. En definitiva, que s'impedeixen mútuament, que són "o l'un o l'altre". ¿Què hi ha darrera del mite del bon salvatge, expressat sovint sota la figura del *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe? Potser el refús a les artificiositats i convencions socials, però també la recerca de la felicitat en el rebuig i l'oblit d'aquelles qüestions fonamentals a les quals estem abocats com a éssers humans i a les quals no tenim resposta, perquè no la coneixem. ¿Què hi ha darrera la crida, tan habitual en aquest segle, a la vida senzilla del camp, de conrar al teu hortet les patates i les cebes per a sobreviure? Potser el crit de protesta contra l'ofegament de l'individu sota el pes d'un món cada cop més complex, més anònim, més indiscernible, però també la renúncia no ja a resoldre, inútil vanitat, sinó a simplement plantejar-se el paper, fins i tot el minúscul paper, que cada un de nosaltres juga en aquesta funció.

¿I què pot significar aquí *plantejar-se*? ¿Realment està en les nostres mans plantejar'ns alguna cosa que vagi més enllà de la més immediata quotidianitat? Recordava fa poc que Thomas Bernhard escrigué que "*l'home que pensa és per naturalesa un home infeliç*". Ell estaria d'acord amb l'antagonisme entre saviesa i felicitat ("o l'un o l'altre") i així formaria part d'una de les posicions més habituals en el nostre temps. Temps que no és ara mateix. Cal recordar que ja Goethe va posar en boca d'un dels seus més estimats personatges una frase que posa de relleu el bessó del problema: *Però, Senyor, ¿estarà escrit en el destí de l'home que sols pugui ser feliç abans de tenir raó o després d'haver-la perduda?* Així parlà Goethe.

Quan el terra és ferm un pot enlairar-se als temples de la saviesa i seguir estant segur, seguint gaudint de la felicitat. Però quan el terra no és ferm, perquè no n'hi ha, no existeix, i allà on hi havia un jaç consistent de creences hi ha el buit, l'abisme, aleshores no hi cap l'enlairar-se. El nostre temps, que ja no és el de les grans concepcions del món que donaven un sentit global i tenien explicació per a tot, és el temps de l'abisme, del viure en l'absència de grans veritats i de conviccions fermes eternament. I d'aquesta forma la saviesa, el coneixement, com qualsevol altre recerca de l'ésser humà, està llançada a recórrer les voreres d'aquest abisme. Cert que això no pot per si mateix procurar felicitat, i això ho podem comprovar cada dia, tan cert però com que al dependre de nosaltres mateixos ens carreguem per primera volta de la responsabilitat de la nostra pròpia felicitat.

Llegint i aprofitant l'empenta especulativa matinera el cafè s'ha refredat i l'ensaïmada s'ha tornat flonja. Aquest és el signe més diàfan de la tocada de peus a terra. Ni la saviesa ni la felicitat són a l'abast immediat de l'home ni està garantit que l'una dugui a l'altra, podem pensar d'acord amb els nostres temps. Però, ¿aquests minuts, assegut aquí davant una tassa de cafè però recorrent els paratges de la saviesa del passat, no han estat prou consistents i duradors per omplir el que d'altre forma s'hagués irremissiblement perdut? El temps viscut no es comptabilitza en segons, minuts i dies. ¿Constitueix precisament això la matèria de la felicitat?